Харченко Н.А.

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ У НАУКОВИХ ПОГЛЯДАХ Г. КОСТЮКА НА ОСОБИСТІСТЬ УЧНЯ.

Психолого-педагогічні погляди Г.Костюка на проблему підготовки учня дозволяє звернути увагу на окреме співвідношення застосування вченим елементів синергетичного підходу. Відтак, аналізи особистості учня через систему основних положень синергетичного та індивідуального підходів дозволяють висвітлити напрацювання Г.Костюка в означеному напрямі у руслі їх актуальності та перспективи розробки. Звернення у нашому дослідженні до змісту синергетичного підходу та визначення його аспектів у наукових поглядах Г.Костюка пов'язано із виявленням глибокого психологічного змісту характеристики особистості учня як природної і суспільної істоти, яка має шляхи для активного творчого розвитку через навчання, виховання, діяльність.

Синергетика нині є провідною галуззю сучасних міждисциплінарних досліджень. Останнім часом концепція синергізму в освітній галузі набуває бурхливого розвитку. Ідеї синергетики знаходять широке застосування при вивченні освітніх процесів, коли педагогічні системи розпочинають аналізуватися в термінах теорії самоорганізації.

Синергетика – міждисциплінарний науковий напрям, що вивчає зв'язки між елементами структури, які утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному обміну речовини та енергії з навколишнім середовищем у нерівноважних умовах, де спостерігається узгоджена поведінка підсистем, у результаті чого зростає ступінь їх впорядкованості (тобто зменшується ентропія) – відбувається самоорганізація системи [1].

Розгляд наукових надбань Г.Костюка в галузі підготовки учнів крізь призму синергетичного підходу як напряму міждисциплінарних досліджень, потребує

максимально можливого врахування всіх аспектів проблеми в їх взаємозв'язку та цілісності, виділення головного та істотного, визначення характеру зв'язків між аспектами, властивостями та характеристиками. Цей підхід не лише відповідає сучасним формам, методам, принципам становлення особистості учня у процесі навчальної діяльності в школі, але й дозволяє сформувати модель розвитку учнівського колективу на основі посилення впливу окремих педагогічних та психологічних функціональних елементів.

Застосування принципів синергетики до характеристики розвитку особистості учня у психолого-педагогічних поглядах Г.Костюка (складність, поліструктурність, фрактальність, ієрархічність та гетерархічність, нелінійність, відкритість, нестійкість, інерційність, дисипативність, когерентність, емерджентність тощо) допомагає обрати оптимальний шлях, націлений на максимізацію синергічного ефекту. Водночас синергічний ефект (синергія) – це поява якісно нових джерел розвитку школяра, підвищення ефективності його навчальної діяльності в результаті поєднання окремих частин, елементів, факторів в єдину цілісність за рахунок так званої емерджентності, тобто становлення вищої якості, значною мірою незалежної від кількісних змін. Як зазначає Г.Костюк, всебічність розвитку особистості є основою його гармонійності. За однобокого, потворного розвитку особистості не може бути в ній гармонії. Але останнє має свою специфіку, що виявляється в розмірності розвитку фізичних і духовних сил людини, у внутрішній єдності теоретичних знань і практичних умінь, моральної свідомості і поведінки, у відсутності розходжень, розладів між її думками і почуттями, словами і ділами, і тим, що людина думає, говорить про себе і якою вона є насправді. [2, С. 127].

На думку І.Ігнатьєвої та М.Богданова, синергія виникає за рахунок таких взаємозв'язків (горизонтальних та вертикальних) у внутрішньому середовищі особистості, які є або можуть стати вагомими факторами для забезпечення реалізації учня в умовах зовнішнього середовища.[3,С. 150-154.]. Г.Костюк наголошує, що психічний розвиток дитини відбувається в єдності із фізичним її розвитком. Він характеризується якісними і кількісними змінами. У процесі взаємодії дитини з

навколишнім природним і суспільним середовищем і набування нею досвіду її первісні прояви активності перетворюються на довільні дії, регульовані першими образами предметів і явищ навколишньої дійсності, які утворюються в неї. З цих дій складаються далі основні види цілеспрямованої діяльності (ігрової, трудової, навчальної тощо). У процесі діяльності в залежності від її умов розвиваються окремі дії і психічні процеси, які вона включає (сприймання, пам’ять, мислення тощо), що в свою чергу веде до дальшого розвитку діяльності в цілому. Відбувається диференціація дій і нове їх об’єднання. У практичних діях виділяються перцептивні дії, спрямовані на обстеження сприйманих об’єктів, виділення їх характерних ознак, утворенням цілісних образів. Довільного характеру набувають процеси запам’ятовування й згадування дитиною тих вражень, які вона дістає від навколишнього світу; вони стають особливими мнемонічними діями, завдяки чому змінюються способи функціонування пам’яті [2, С. 127].

Таким чином, синергія виникає за рахунок певних систем у внутрішньому середовищі особистості, які під час навчальної діяльності можуть стати вагомими факторами для забезпечення реалізації учня в умовах зовнішнього середовища.. Учень реалізовує свій внутрішній потенціал через діяльність, відбувається фільтрація інформації, яка надійшла ззовні, її аналіз та визначається ступінь важливості в даний час. Це означає, що синергія пояснює визначення пріоритетних напрямків розвитку особистості учня за рахунок постійного протиріччя окремих ементів зовнішнього та внутрішнього та вираженість домінантних якостей через поведінку, знання, вміня.

Синергія залежить від співвідношення між можливостями (потенціалом) школярів, структурою навчального процесу (система елементів та зв’язків) та умовами навчання, створюваними зовнішнім середовищем. Синергетичний підхід до аналізу результатів педагогічного впливу на особистість учня визначає такі напрями розвитку вихованця, як відкритість соціальному оточенню, творчість (відкритість спонтанності, невизначеності, надситуативності), самоактивність (автономність поведінки, розвиток внутрішньої мотивації), що виявляється у спроможності

змінювати навколишню дійсність (інтернальний локус контролю) та одночасно у високоадаптативній здатності до інтеграції у навколишнє середовище (екстернальний локус контролю), що вирізняє саме відкриті дисипативні системи, які активно обмінюються з навколишнім середовищем енергією та інформацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Некрасов С. И. Синергетический подход [Электронный ресурс] / С. И. Некрасов, Н. А. Некрасова // Философия науки и техники.-2010. – Режим доступа: http://terme.ru/dictionary/906/word/sinergetiche skii-podhod.
2. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості/ Г. С. Костюк// Особистість в психологічних дослідженнях. Тексти/ Упор. С. Д. Максименко, М. В. Папуча; за заг. ред. С. Д. Максименка. – Ніжин: вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005 – 197 с.
3. Ігнатьєва І. А. Методологічні та методичні підходи до стратегічного управління / І. А. Ігнатьєва, М. Г. Богданов // Вісник КНУТД. – 2005. – № 2. – С. 150-154.